

اعتدال حق و باطل، باطل تر از هر باطل

◀ به قلم مدیر مسئول

است که با غلبه هریک، نوعی بیماری عارض می‌شود. در قلمرو اخلاق نیز ارسطو از فضاییلی سخن رانده است که مابین افراط و تفریط ظهور می‌یابد.

اما باید مراقب بود که با مبحث اعتدال در زمینه حق و باطل دچار این خلط نشویم که اعتدال یعنی میانه حق و باطل! اعتدال هرگز مابین مقوله‌هایی چون حق و باطل و هدایت و گمراهی معنا و توجیه نمی‌یابد، زیرا از حق و طریق هدایت که بگذریم، جز باطل و گمراهی چیزی نیست. بدین ترتیب، اعتدال میان حق و باطل، از اساس باطل و ناحق است و توجیهی نمی‌پذیرد. آمیزه‌ای از حق و باطل راه سومی میان آن دو ایجاد نمی‌کند و به اعتدال نمی‌انجامد، بلکه با تولید التقاط، نوع خطرناکی از باطل و گمراهی ایجاد می‌کند که می‌تواند از هر عامل گمراهی، گمراه‌کننده‌تر باشد. چنان‌که اختلاط کفر و ایمان، نیز به راهی میانه رهنمون نمی‌شود، بلکه به کفر و بدتر از کفر خواهد انجامید. قرآن کریم همه انسان‌ها را، از جمله اهل کتاب، را از التقاط و اختلاط حق و باطل به شدت منع می‌فرماید، زیرا این رفتار را موجب کتمان و از بین رفتن حق برمی‌داند.^۱ قرآن همچنین بر این نکته تأکید می‌ورزد که هر کجا حق در میان نباشد، چیزی جز باطل و گمراهی نخواهد بود.^۲ و کسانی را که می‌خواهند میان ایمان و کفر راهی برگزینند و تنها به برخی امور ایمان بیاورند، اهل تذبذب^۳ و کافر حقیقی می‌خوانند.^۴ مولی امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) نیز با بیان اینکه هوی پرستی و بدعت‌گذاری در دین سرآغاز فتنه‌هاست، آمیزش حق و باطل را اولین

طبیعت با پدیداری فصول چهارگانه سال که در آن‌ها سرما و گرما و طول شب و روز متغیر است، زمینه‌ای تکوینی برای بکارگیری واژه اعتدال فراهم کرده است، بطوری که در اعتدال بهاری و پاییزی، تعادلی از سرما و گرما و نیز طول شب و روز پدید می‌آید. در فرهنگ و ادبیات مزاج‌شناسان و طبیبان قدیم نیز اعتدال مزاجی در مقابل نابهنجاری‌های صفراوی، بلغمی، سودایی و دموی، شهرت یافته و مبنای معالجه بیماری‌ها قرار گرفته است. در این قسم از اعتدال، آمیزه‌ای سازگارانه از همه مزاج‌ها حد وسط جانب سردی و گرمی و خشکی و رطوبت قرار می‌گیرد و سطح سلامتی را تعیین می‌نماید. در مباحث مربوط به اخلاق نیز، اعتدال ارسطویی بر حد میان افراط و تفریط تأکید دارد و ملاک تعیین فضیلت بشمار می‌رود.

اعتدال به وصفی که گذشت همواره در مواردی به کار رفته است که بتوان مابین دو گزینه بیشینه و کمینه، گزینه سومی را به منزله حد وسط در نظر گرفت. هنگامی که به عنوان مثال از اعتدال بهاری یا پاییزی سخن به میان می‌آید، منظور حد فاصل میان بیش سرما و بیش گرما است. در موسم اعتدال، شب و روز تقریباً یکسان‌اند، و با گذر از آن یکی از سرما و گرما یا شب و روز بر دیگری فزونی می‌گیرد. همچنین اعتدال مزاجی نشان‌گر مزاجی معتدل مابین سردمزاجی و گرممزاجی و مزاج رطب و یابس

عامل وقوع فتنه‌ها و سبب مخدوش شدن حق، و در نتیجه استیلاء شیطان و گمراهی مردم دانسته، می‌فرمایند: «چنانچه باطل رنگ و روی حق نگیرد، ماهیتش بر کسی پوشیده نخواهد ماند و چنانچه حق از پوشش باطل در امان بماند، کسی بر حق خرده نخواهد گرفت.»^۱

بدین ترتیب، علی‌رغم ارزش‌مندی اعتدال در بسیاری از موارد که توجه به آن و استفاده عملی از آن می‌تواند راهگشای زندگی فردی و اجتماعی ما باشد، عدم توجه به شرایط بکارگیری و ارزش‌مندی آن، می‌تواند متقابلاً خسارات بزرگ و جبران‌ناپذیری پدید آورد و این خسارت‌ها هنگامی که ابعاد اجتماعی و عمومی پیدا کند تأسّف‌بارتر خواهد بود. با توجه به طرح شعار اعتدال از سوی دولت یازدهم، برآن شدیم تا شماره فعلی فرهنگ پویا را به این مهم اختصاص دهیم و با ایجاد فضایی علمی، به شفاف‌سازی مفهوم اعتدال و اعتدال‌گرایی بپردازیم. امید می‌رود این ویژه‌نامه نیز همچون ویژه‌نامه‌های پیشین فرهنگ پویا مورد استقبال اهل تحقیق قرار گیرد.

پی‌نوشت‌ها

۱. بقره: ۴۲ و آل عمران: ۷۱
۲. یونس: ۳۲
۳. نساء: ۱۴۳
۴. نساء: ۱۵۰ و ۱۵۱
۵. نهج البلاغه: خطبه ۵۰